

Kronične nezarazne bolesti
Javnozdravstveni pokazatelji mortalitetne strukture zloćudnih novotvorina stanovništva starije životne dobi Splitsko-dalmatinske županije, 2005.-2009. godine

Inga Vučica

Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije

Ključne riječi: zloćudne novotvorine, smrtnost, dob 65 i više godina, zloćudna novotvorina debelog crijeva, zloćudna novotvorina traheje, bronha i pluća

UVOD

Kategorija Zloćudnih novotvorina (C00-C97) očituje se visokom stopom pobola i smrtnosti, dugotrajnim bolovanjima i visokim troškovima liječenja tako da ove bolesti pripadaju skupini vodećih javnozdravstvenih problema. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije zloćudne novotvorine su svjetski "ubojica broj 2" (iza kardiovaskularnih bolesti), ali su istovremeno i jedna od najprevalentnijih među kroničnim nezaraznim bolestima. Prema podacima Međunarodne udruge za borbu protiv raka (UICC) razvoj bolesti se u oko 40% slučajeva može spriječiti provođenjem zdravijeg načina života (prestanak pušenja, zdravijom prehranom, većom fizičkom aktivnošću, umjerenom konzumacijom alkohola) (1). 2007. godine je diljem cijelog svijeta od zloćudnih novotvorina umrlo 7,9 milijuna ljudi. Predviđa se da će broj umrlih od zloćudnih novotvorina nastaviti i dalje rasti, te se očekuje da će do 2030. godine broj umrlih narasti na 12 milijuna (2).

To su uglavnom bolesti starije životne dobi; kako stanovništvo stari tako se povećavaju i stope incidencije i stope mortaliteta; umrli u dobi 65 i više godina čine čak 70% od ukupno umrlih u skupini Novotvorina (C00-D48) (3).

Cilj ovog rada je prikazati pokazatelje nekih od najčešćih uzroka smrti iz skupine Novotvorina stanovništva Splitsko-dalmatinske županije u dobi 65 i više godina u petogodišnjem razdoblju, 2005.-2009.

IZVORI PODATAKA

Izvori podataka korišteni u ovom radu su baze podataka o smrtnosti stanovništva Splitsko-dalmatinske županije koje su posebno izrađene u Službi za javno zdravstvo Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije, za svaku kalendarsku godinu (4).

REZULTATI

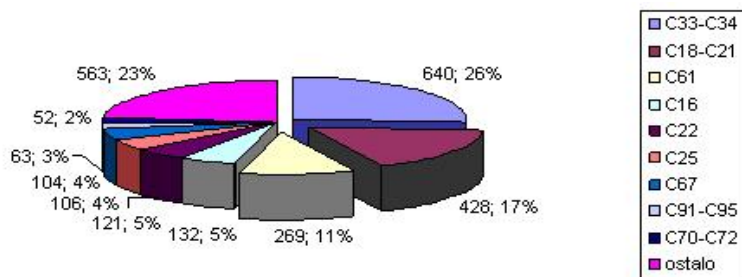
Među ukupno umrlim stanovnicima Splitsko-dalmatinske županije Bolesti cirkulacijskog sustava (I00-I99, MKB-10) su vodeći uzrok smrtnosti (44% od ukupno umrlih godišnje) za promatrano razdoblje 2005.-2009. godine, s minimalnim godišnjim oscilacijama, izuzev posljednje 2009. godine kad je zabilježen pad broja umrlih (136 manje u odnosu na 2008., 42% od ukupno umrlih). Na drugom mjestu su Novotvorine (C00-D48, MKB-10) s udjelom od prosječno 25%. Međutim u posljednje dvije godine promatranog razdoblja bilježi se njihov porast (28% od ukupno umrlih). Dakle, tri četvrtine svih uzroka smrti u našoj županiji su iz ove dvije skupine bolesti-stanja.

Tablica 1. Raspodjela vodećih osnovnih uzroka smrti stanovništva Splitsko-dalmatinske županije po skupinama bolesti-stanja (A00-T98, MKB-10), u razdoblju 2005.-2009.

God.	Umrli od bolesti cirkulacijskog sustava (I00-I99)			Umrli od novotvorina (C00-D48)			Umrli od ozljeda, otrovanja i ostalih posljedica vanjskih uzroka (S00-T98)			Umrli od bolesti dišnog sustava (J00-J99)			Umrli od bolesti probavnog sustava (K00-K93)		
	broj	udio %	stopa/10.000 stan.	broj	udio %	stopa/10.000 stan.	broj	udio %	stopa/10.000 stan.	broj	udio %	stopa/10.000 stan.	broj	udio %	stopa/10.000 stan.
2005.	2.036	44,89	43,91	1.214	26,76	26,18	246	5,42	5,31	282	6,22	6,08	208	4,59	4,49
2006.	1.909	44,23	41,33	1.172	27,15	25,37	227	5,26	4,91	258	5,98	5,59	223	5,17	4,83
2007.	2.003	44,63	43,39	1.182	26,34	25,61	266	5,93	5,76	243	5,41	5,26	220	4,90	4,77
2008.	2.108	44,66	45,67	1.310	27,75	28,38	277	5,87	6,00	220	4,66	4,77	204	4,32	4,42
2009.	1.972	42,05	42,56	1.302	27,76	28,10	273	5,82	5,89	229	4,88	4,94	254	5,42	5,48

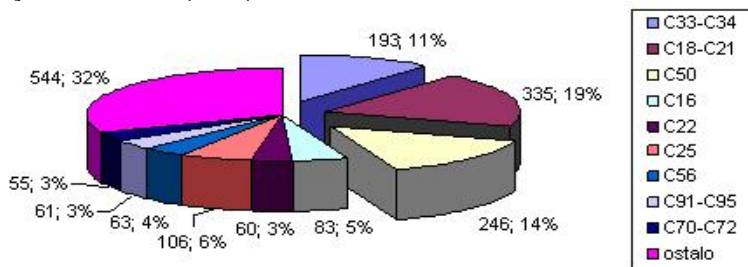
Analizirajući smrtnost prema dobi zapažamo da je u dobi od 65 i više godina među ukupno 4.226 umrlih od Novotvorina, tijekom promatranog razdoblja, gotovo 40% (1596) umrlih od Zloćudne novotvorine debelog crijeva i Zloćudne novotvorine pluća.

Slika 2. Raspodjela osnovnih uzroka smrti stanovništva Županije u dobi 65 i više godina od Novotvorina (C00-D48) prema vodećim podkategorijama Novotvorina, muški, 2005.-2009.

Kod umlog muškog stanovništva Županije ove dobne skupine kao uzrok smrti na 1. mjestu su Zloćudna novotvorina traheje, bronha i pluća (25,8%), na 2. mjestu Zloćudna novotvorina debelog crijeva (17,3%), na 3. mjestu Zloćudna novotvorina prostate (10,8%), potom Zloćudna novotvorina želuca (5,3%) i Zloćudna novotvorina jetre (4,9%) (slika 2.).

Slika 3. Raspodjela osnovnih uzroka smrti stanovništva Županije u dobi 65 i više godina od Novotvorina (C00-D48) prema vodećim podkategorijama Novotvorina, žene, 2005.-2009.

Kod umlog ženskog stanovništva Županije u dobi 65 i više godina na 1. mjestu je bila Zloćudna novotvorina debelog crijeva (19,2%), na 2. mjestu Zloćudna novotvorina dojke (14,2%), na 3. mjestu Zloćudna novotvorina traheje, bronha i pluća (11,0%), potom Zloćudna novotvorina gušterače (6,1%) i Zloćudna novotvorina želuca (4,7%) (slika 3.).

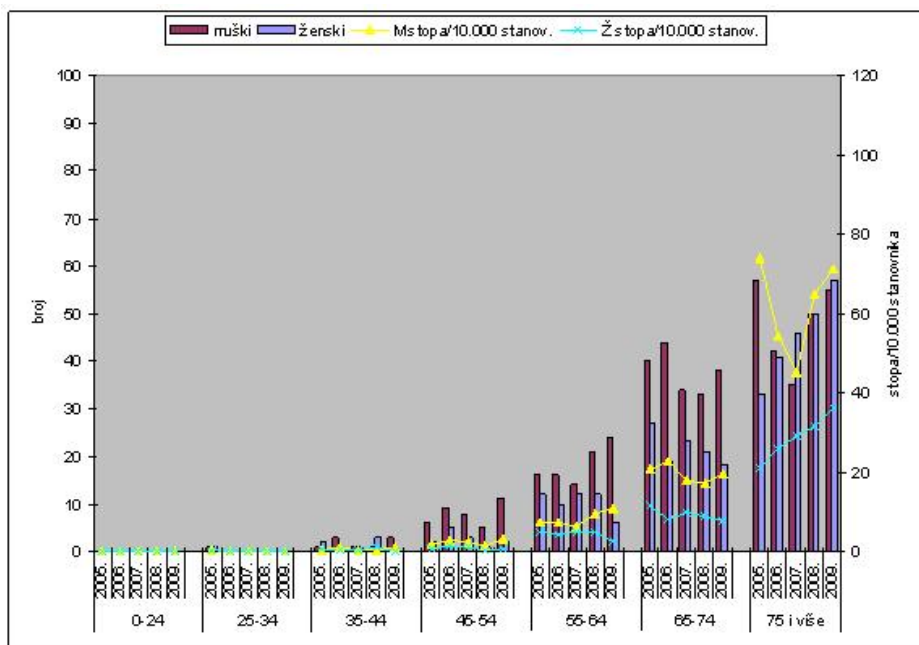
Analizirajući smrtnost prema dobi i spolu, tijekom cijelog promatranog razdoblja uočava se da je smrtnost od Zloćudne novotvorine debelog crijeva u kontinuiranom porastu s obzirom na dob i kod muškaraca i kod žena. Početak smrti zbog zloćudnih novotvorina zapažamo već u radno aktivnoj dobi, međutim u dobi od 65 i više godina taj broj značajno raste.

Kod muškaraca je u dobi do 64 godine bilo 140 umrlih, a u dobi od 65 do 74 godine 189 umrlih, te u dobi od 75 i više godina 239 umrlih (sveukupno u dobi od 65 i više godina umrlo je 428 muških stanovnika Županije) (slika 5.).

Kod žena je u istom razdoblju u dobi do 64 godine bilo 73 umrlih, a u dobi od 65 do 74 godine 108 umrlih, te u dobi od 75 i više godina 227 umrlih (sveukupno u dobi od 65 i više godina umrlo je 335 stanovnica Županije) (slika 5.).

Dakle promatrajući smrtnost od zloćudne novotvorine debelog crijeva zapažamo veću smrtnost kod muškaraca nego kod žena kako u radno aktivnoj dobi, tako i u ranijoj i u srednjoj i u dubokoj starosti.

Slika 4. Broj i stopa umrlih od zloćudnih novotvorina debelog crijeva, prema dobi i spolu, stanovnika Splitsko-dalmatinske županije, 2005.-2009.

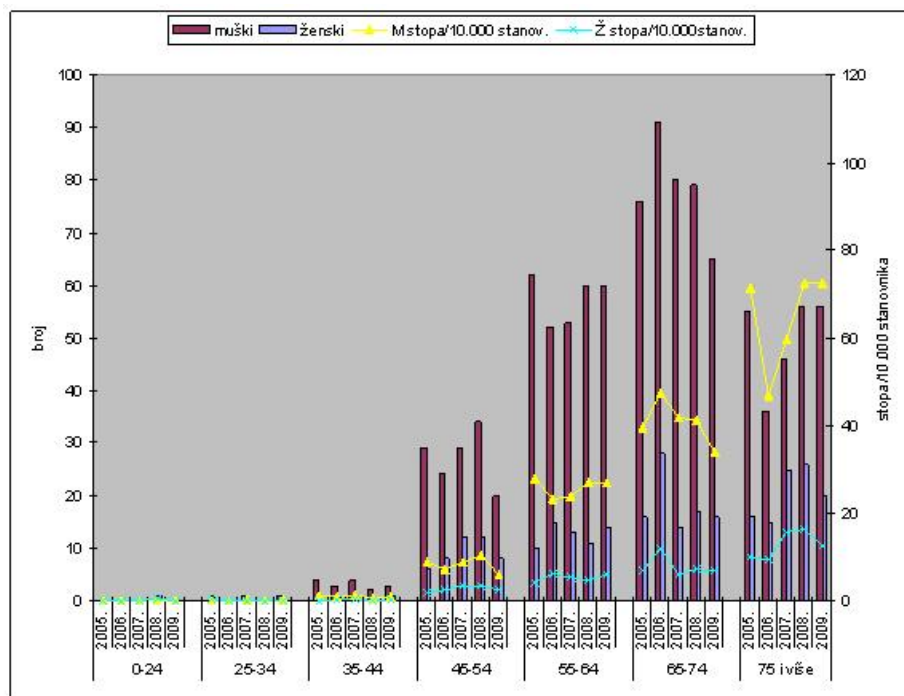
Analizirajući smrtnost od Zloćudne novotvorine traheje, bronha i pluća prema dobi i spolu, tijekom cijelog promatranog razdoblja uočava se vrlo rani početak umiranja sa značajnim brojem umrlih već u radno aktivnoj dobi, te kontinuirani porast s obzirom na dob i kod muškaraca i kod žena.

Kod muškaraca je u dobi do 64 godine bilo 441 umrlih, a u dobi od 65 do 74 godine 391 umrlih, te u dobi od 75 i više godina 249 umrlih (sveukupno u dobi od 65 i više godina umrlo je 640 muških stanovnika Županije) (slika 6.).

Kod žena je u istom razdoblju u dobi do 64 godine bilo 114 umrlih, a u dobi od 65 do 74 godine 91 umrlih, te u dobi od 75 i više godina 102 umrlih (dakle u dobi od 65 i više godina sveukupno je umrlo 193 stanovnica Županije) (slika 6.).

Dakle promatrajući smrtnost od zloćudne novotvorine traheje, bronha i pluća zapažamo višestruko veću smrtnost kod muškaraca nego kod žena kako u radno aktivnoj dobi, tako i u ranijoj i u srednjoj i u dubokoj starosti.

Slika 5. Broj i stopa umrlih od zloćudnih novotvorina traheje, bronha i pluća, prema dobi i spolu, stanovnika Splitsko-dalmatinske županije, 2005.-2009.

RASPRAVA

Prema prikazanim pokazateljima nedvojbeno se pokazalo da su Zloćudne novotvorine traheje, bronha i pluća i Zloćudne novotvorine debelog crijeva od velikog javnozdravstvenog značaja i da predstavljaju javnozdravstvene prioritete, što potvrđuje njihovo visoko mjesto među sveukupno umrlima i hospitaliziranim od Novotvorina.

Rezultati novijih istraživanja i suvremenih spoznaja ukazuju da se oko 40% svih vrsta zloćudnih novotvorina može spriječiti "pozitivnim" zdravstvenim ponašanjem (prestankom pušenja, zdravom prehranom, fizičkom aktivnošću, umjerenom konzumacijom alkohola), a jedna trećina može se izliječiti primjenom programa ranog otkrivanja.

Znanstvenim istraživanjima je potvrđeno kako starost i bolest nisu sinonimi i zbog toga je preventivna zdravstvena djelatnost s ciljem sprječavanja nastanka bolesti od javnozdravstvenog značaja u starijih ljudi. Zbog toga je 2002. godine izrađen Program osnovnih preventivnih zdravstvenih mjera za starije ljude, koji uključuje mjere primarne, sekundarne i tercijarne prevencije u zaštiti zdravlja starijih osoba (5). Daljnji korak u unaprijeđenju zdravstvene zaštite starijih dogodio se 2004. godine kada je uvedena obveza provedbe Preventivnih pregleda za osobe starije od 45 godina (2005. ta se granica pomakla na 50 godina) u djelatnosti opće/obiteljske medicine, i time je potvrđena ključna javnozdravstvena uloga liječnika opće/obiteljske medicine. Dakle, izuzetno je dobro prepoznata rizična skupina starijih osoba i javnozdravstveno prioritarnih bolesti kod kojih se ranom detekcijom rizika i ranih stadija obolijevanja kod znatnog dijela pregledanih pravodobnim provođenjem dijagnostičkih i terapijskih intervencija mogu spriječiti njihove komplikacije i prerana smrt, kao i poboljšati kvaliteta življenja (6).

S ciljem pravodobnog otkrivanja zloćudne novotvorine u što ranijem stadiju, 2006. godine započeo je prvi nacionalni program ranog otkrivanja malignih bolesti u Hrvatskoj – Nacionalni program ranog otkrivanja raka dojke kojim je obuhvaćena ženska populacija u dobi 50-69 godina (7). 2007. godine Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske pokrenulo je i Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva koji za cilj ima što ranije otkrivanje Zloćudne novotvorine debelog crijeva što bi u petogodišnjem razdoblju rezultiralo smanjivanjem smrtnosti za 15%. Rizik od razvoja zloćudne novotvorine debelog crijeva raste nakon 40. godine života, a gotovo 90% svih slučajeva otkrije se u osoba starijih od 50 godina, te je upravo iz tog razloga Nacionalnim programom obuhvaćena ukupna populacija u dobi od 50 do 74 godine (8).

U suvremenom svijetu dramatična je raširenost pušenja unatoč saznanju o njegovim štetnim posljedicama po zdravlje. Jedna od najtežih bolesti kao posljedica pušenja je i tzv. "pušački rak" - Zloćudna novotvorina traheje, bronha i pluća. Naime oko 90% oboljelih su aktivni i pasivni pušači. Izlječiva je jedino u početnom stadiju, najčešće uzrokuje smrtnost. Najveći razlog tome je upravo činjenica da se Zloćudna novotvorina traheje, bronha i pluća otkriva kasno, dijelom zbog toga što raste sporo i kasnije pokazuje simptome kašlja, zaduhe, prisutnost krvi u iskašljaju, a dijelom i zbog činjenice što danas ne postoji pouzdan način kojim bi se ova zloćudna novotvorina dovoljno rano otkrila. Upravo zbog ovakvih nepovoljnih dijagnostičkih i terapijskih metoda i loše prognoze bolesti, još veći naglasak treba biti na javnozdravstvenim intervencijama (programima usmjerenim prestanku pušenja, jer samo tako možemo uspješno prevenirati nastanak ove smrtonosne bolesti).

Dakle, sustavno praćenje zloćudnih novotvorina važno je kao temelj za razvijanje javnozdravstvenih intervencija, u prvom redu prevencije, a zatim i provođenja probira (screening-a) s ciljem pravodobnog otkrivanja bolesti i liječenja.

ZAKLJUČAK

Dob je sama po sebi najvažniji faktor rizika za razvoj zloćudnih novotvorina.

Iako se za zloćudnu novotvorinu globalno može reći da je to bolest starenja, naš preventivan odnos prema toj bolesti može mnogostruko smanjiti vjerojatnost njezine pojave. Provođenjem zdravijeg načina života (prestankom pušenja, zdravijom prehranom, većom fizičkom aktivnošću, umjerenom konzumacijom alkohola) i pravovremenim pregledima može se znatno smanjiti rizik nastanka zloćudne novotvorine.

LITERATURA

- (1) www.uicc.org/node/95
- (2) www.who.int/cancer/en/
- (3) Državni zavod za statistiku. Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2007.-2009. Zagreb, 2007.-2009.
- (4) Zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije. Prikaz zdravstvenog stanja stanovništva i zdravstvene djelatnosti u 2005., 2006., 2007., 2008. i 2009. godini. Svezak I. Split, 2005.-2009.
- (5) Zavod za javno zdravstvo Grada Zagreba. Gerontološki zdravstveno-statistički ljetopis za Hrvatsku 2001./2002. godina.

Zagreb, 2002

(6) www.hziz.hr/publikacije/preventivni_50_09.pdf

(7) Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Nacionalni program ranog otkrivanja raka dojke. Zagreb, 2006.

(8) Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva. Zagreb, 2007.

AUTOR

Inga Vučica, dr.med., specijalist javnog zdravstva

Nastavni zavod za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije

Služba za javno zdravstvo, Centar za gerontologiju

Držićeva 19, Split

tel. 021 480 489

e-mail: inga.vucica@gmail.com